

АНОТАЦІЇ

Ольга Сухомлинська

Педагогіка і педагоги в діяльності Всеукраїнської академії наук (до 100-річчя НАН України і 25-річчя НАПН України)

У статті аналізується процес становлення Національної академії наук України у 1920-1930 роках і зокрема, участь українських педагогів і освітян у її розбудові. Досліджено, що їхня праця відбувалася як безпосередньо у академічних структурах – відділах, комісіях, кафедрах, кабінетах, так і в різного роду товариствах при ВУАН, що працювали в різних регіонах України. Охарактеризовано напрями і зміст роботи педагогів і освітян, що носили національний характер і були зосереджені на дослідженні історії освіти, українській педагогічній бібліографістиці, історіографії та персоналістиці. Аналізуються й їхні звернення до актуальних питань, що стояли перед освітою і школою: комплексності, трудової спрямованості, нового змісту освіти, питань підручникотворення. Визначено, що причинами припинення діяльності педагогів у структурах ВУАН та наближених до них стали зміна політичного курсу СРСР – від НЕПу, українізації, автономізації до централізації і уніфікації як керівництва наукою з Москви. Доведено, що кульмінацією цих процесів стали репресії проти педагогів, їхнє фізичне і моральне винищення, започатковане процесом над Спілкою визволення України (1929), який припинив працю педагогів у складі ВУАН. Подано рефлексії вчених щодо оцінки діяльності ВУАН цього періоду.

Ключові слова: Українська державність, Гетьманат, Всеукраїнська академія наук, Історико-філологічний відділ, Педагогічна комісія, науково-педагогічні при ВУАН товариства, наукові праці, дослідні установи, персоналії, Спілка визволення України, реорганізація науки.

В статье анализируется процесс становления Национальной академии наук Украины в 1920-1930 годах и участие украинских педагогов и педагогов в её развитии. Доказано, что их труд происходил как непосредственно в академических структурах – отделах, комиссиях, кафедрах, кабинетах, так и в разного рода обществах при ВУАН, работавших в разных регионах Украины. Охарактеризованы направления и содержание работы педагогов, которые носили национальный характер и были сосредоточены на исследовании истории образования, украинской педагогической библиографистики, историографии и персоналистики. Анализируются и их обращения к актуальным вопросам, стоявшим перед образованием и школой: комплексности, трудовой направленности, нового содержания образования, вопросов создания учебников. Установлено, что причинами прекращения деятельности педагогов в структурах ВУАН и приближённых к ним стали изменение политического курса СССР – от НЭПа, украинизации, автономизации к централизации и унификации как руководства наукой из Москвы. Доказано, что кульминацией этих процессов стали репрессии против педагогов, их физическое и моральное уничтожение, процесс над Союзом освобождения Украины (1929), который прекратил работу педагогов в составе ВУАН. Подано рефлексии учёных в оценке деятельности ВУАН этого периода.

Ключевые слова: Украинская государственность, Гетманат, Всеукраинская академия наук, Историко-филологический отдел, Педагогическая комиссия, научно-педагогические общества при ВУАН, научные работы, исследовательские учреждения, персоналии, Союз освобождения Украины, реорганизация науки.

The article analyzes the process of formation of the National Academy of Sciences of Ukraine in 1920-1930 and, in particular, the participation of Ukrainian educators and educators in its development. It was investigated that their work took place both directly in academic structures – departments, commissions, departments, offices, and in various associations with VUAN, which worked in different regions of Ukraine. The directions and content of the work of teachers and educators who were of a national character and focused on the study of the history of education, Ukrainian pedagogical bibliography, historiography and personalities were described. They also analyzed their appeals to the urgent issues facing education and school: the complexity, the work orientation, the new content of education, the issues of textbook creation. It was determined that the reasons for the termination of the activity of teachers in the structures of the VUAN and their approaching were the change of the political course of the USSR – from the NEP, Ukrainization, autonomy for centralization and unification as a guide to science from Moscow. It has been proved that the culmination of these processes was repressions against teachers, their physical and moral extermination, initiated by the process of the Union of Liberation of Ukraine (1929), which terminated the work of teachers within the VUAN. The reflections of scientists concerning the assessment of the activity of the VUAN of this period are presented.

Keywords: Ukrainian statehood, Hetmanate, All-Crimean Academy of Sciences, Historical and philological department, Pedagogical Commission, scientific and pedagogical societies of VUAN, scientific works, research institutions, personalities, Union of liberation of Ukraine, reorganization of science.

Віталій Маврін

Витоки становлення педагогіки життєтворчості особистості у вітчизняній освіті (XVI – початок XX ст.)

У статті проаналізовано суспільно-політичні, культурні й освітні передумови становлення педагогіки життєтворчості особистості в козацький період і період перебування України у складі Російської та Австрійської імперій. З'ясовано, що становленню педагогіки життєтворчості в козацький період сприяло утвердження в соціальній практиці цінностей особистісної свободи та гідності, поява нового освітнього феномену – козацької педагогіки, що передбачала розвиток особистості як творця свого життя. В період перебування України у складі Російської та Австрійської імперій становлення педагогіки життєтворчості утруднювалося внаслідок закріпачення населення, тиску на національну культуру з метою її фактичного знищення, руйнування автономії української освіти. Визначено внесок українських педагогів Г. Сковороди, П. Юркевича, М. Корфа, І. Франка, Б. Грінченка у формування концептуальної основи педагогіки життєтворчості.

Ключові слова: педагогіка життєтворчості особистості, козацька педагогіка, Григорій Сковорода, Памфіл Юркевич, Микола Корф, Іван Франко, Борис Грінченко.

В статье проанализированы общественно-политические, культурные и образовательные предпосылки становления педагогики жизнетворчества личности в казацкий период и период пребывания Украины в составе Российской и Австрийской империй. Выяснено, что становлению педагогики жизнетворчества в казацкий период способствовали утверждение в социальной практике ценностей личностной свободы и достоинства, появление нового образовательного феномена – казацкой педагогики, предусматривающей развитие личности как творца своей жизни. В период пребывания Украины в составе Российской и Австрийской империй становление педагогики жизнетворчества затруднялось вследствие закрепощения населения, давления на национальную культуру с целью ее фактического уничтожения, разрушения автономии украинского образования. Определен вклад украинских педагогов Г. Сковороды, П. Юркевича, Н. Корфа, И. Франко, Б. Гринченко в формирование концептуальной основы педагогики жизнетворчества.

Ключевые слова: педагогика жизнетворчества личности, казацкая педагогика, Григорий Сковорода, Памфил Юркевич, Николай Корф, Иван Франко, Борис Гринченко.

The article gives an analysis of socio-political, cultural and educational prerequisites for the development of life-creation pedagogy at the Cossack times and during the times when Ukrainian lands were under the Russian and Austrian empires. Preconditions for life-creation pedagogy development at the Cossack times were identified. These are: personal liberty and dignity as social practice, appearance of a new educational phenomenon – Cossack pedagogy, which envisaged the development of a person as a creator of own life. During the period, when Ukrainian lands were ruled by the Russian and Austrian empires the process of the development of life-creation pedagogy was complicated by the process of enslavement and constant pressure on national culture for the purpose of its destruction. It is reported about the contribution of Ukrainian teachers Hryhoriy Skovoroda, Pamfil Yurkevych, Mykola Korf, Ivan Franko, Borys Grinchenko to the development of conceptual framework of life-creation pedagogy.

Keywords: Life-creation pedagogy, Cossack pedagogy, Hryhoriy Skovoroda, Pamfil Yurkevych, Mykola Korf, Ivan Franko, Borys Grinchenko.

Лариса Березівська

Спроби реформування шкільної освіти в імперську добу (1899–1917): історіографія та джерела дослідження

Стаття містить інформацію про організаційно-змістові основи реформування шкільної освіти на українських землях, що входили до Російської імперії на початку XX ст. – час інтенсифікації шкільних реформ на державному рівні в руслі громадсько-педагогічних ініціатив. Представлений бібліографічний огляд історіографії й джерел дослідження окресленої проблеми стане в пригоді передусім дослідникам історії освіти та педагогіки, а також усім учасникам нинішнього реформаторського процесу.

Ключові слова: реформування шкільної освіти в Україні, імперська доба, історіографія, джерела дослідження.

Статья содержит информацию об организационно-содержательных основах реформирования школьного образования на украинских землях, входивших в состав Российской империи в начале XX в. – время интенсификации школьных реформ на государственном уровне в русле общественно-педагогических инициатив. Представленный библиографический обзор историографии и источников исследования обозначенной проблемы пригодится прежде всего исследователям истории образования и педагогики, а также всем участникам нынешнего реформаторского процесса.

Ключевые слова: реформирование школьного образования в Украине, имперский период, историография, источники исследования.

The paper contains the information about organisational principles of school education reform on the Ukrainian lands during the Russian imperial period in the early 20th century – the time of intensification of school reforms at the state level in the context of social and educational initiatives. The presented bibliographical review of historiography and sources of the research will be useful for researchers of the history of education and pedagogy as well as those who take part in the current reform process.

Keywords: school education reform in Ukraine, imperial period, historiography, sources of research.

Оксана Кравченко

Пролеткульт як історико-педагогічний феномен: від суперечностей до новаторства

У статті висвітлено новаторську діяльність Пролеткульту (1917–1932) – освітньо-просвітницької та культуротворчої організації незалежної, добровільної організації, мета діяльності якої – теоретичне обґрунтування поняття «пролетарська культура» і на цій основі створення відповідних організаційно-педагогічних умов для виявлення та розвитку творчого потенціалу робітничого населення (пролетаріату) у різних галузях мистецтва (література, музика, театр, образотворче мистецтво) і науки, методичне і практичне забезпечення освітньо-просвітницької роботи в пролеткультівських установах (пролетарські університети, робітничі клуби, дитячі пролеткульти, театри, студії, бібліотеки, музеї, гуртки тощо).

Ключові слова: Пролеткульт, культура, творчість, освіта, література, музика, театр, образотворче мистецтво.

В статье освещена новаторская деятельность Пролеткульта – образовательно-просветительской и культуротворческой организации как историко-педагогического феномена для выявления из общего контекста тех инновационных составляющих, которые отличали эту организацию в условиях культурно-образовательного движения 1917–1932 гг. Образовательно-просветительская деятельность Пролеткульта в условиях общественных преобразований, реформирования всех сфер жизнедеятельности имела концепцию культурного развития с последующим внедрением с помощью широкой сети образовательных учреждений, новаторских форм и методов учебно-воспитательной, просветительской деятельности, определяющими чертами чего стали: самостоятельность и автономность массового общественного движения образовательно-просветительского и культуротворческого направления; демократичность и инициативность, проявившиеся в процессе самоорганизации и самоуправления; отстаивания национального вопроса; дифференциация обучения: внешняя, которая имела проявление в многообразии типов образовательных и культурных учреждений Пролеткульта: рабочие клубы, кружки, студии, библиотеки, пролетарские университеты, детский пролеткульт и т.д., и внутренняя, которая предусматривала учет интересов, учебных, познавательных и творческих возможностей слушателей по направлениям: литературный, театральный, музыкальный и изобразительного искусства.

Ключевые слова: Пролеткульт, культура, творчество, образование, литература, музыка, театр, изобразительное искусство.

Innovative activity to Proletkult as educational and cultural organization, historical and pedagogical phenomenon for the sake of identification from the general context of those original innovative components which allocated this organization in the conditions of the cultural and educational movement of 1917–1932 is reflected in article. It is established that educational activity to Proletkult in the conditions of public transformations of that time, reforming of all spheres of activity had the concept of cultural development with further introduction by means of wide network of educational institutions, new forms and methods of teaching and educational, educational activity, the defining lines of what became: independence and autonomy of grass-roots movement of educational and cultural aspiration; democratic character and initiative that were shown in the course of self-organization and self-government; upholding of an ethnic question; study differentiation: external that had manifestation in a large number of types of educational and cultural institutions to Proletkult: working clubs, circles, studios, libraries, the universities, the children's organizations and so forth, and internal which provided taking into account of interests, educational, informative and creative opportunities of listeners behind the directions: literary, theatrical, musical and fine arts.

Keywords: Proletkult, culture, creativity, education, literature, music, theater, fine arts.

Маргарита Воронка

Ревізія патріархатних установок у філософії нового часу як передумова розвитку гендерних досліджень

В статті розглянуто філософсько-світоглядні концепції Нового часу, які збагатили науку емпіричною аргументацією «за» та «проти» патріархатних установок щодо місця жінки у суспільстві та культурі. Філософи намагалися переосмислити причини та наслідки статевої диференціації суспільства і культури, обґрунтувати жіночу суб'єктність, аргументувати природну рівність чоловіків та жінок. Це сприяло перенесенню дискусій у площину соціальних, культурних, правових та економічних відносин. Автор довів, що

ревiзiя патрiархатних установок у фiлософiї Нового часу була передумовою розвитку гендерних дослiджень.

Ключові слова: гендер; стать; патрiархатнiсть; андроцентризм; мiзогiнiя; бiнарна опозицiя статей; есенцiалiзм; Новий час.

В статье рассмотрены философско-мировоззренческие концепции Нового времени, которые обогатили науку эмпирической аргументацией «за» и «против» патриархатных установок относительно места женщины в обществе и культуре. Философы пытались переосмыслить причины и последствия половой дифференциации общества и культуры, обосновать женскую субъектность, аргументировать естественное равенство мужчин и женщин. Это способствовало переносу дискуссий в плоскость социальных, культурных, правовых и экономических отношений. Автор доказал, что ревизия патриархатных установок в философии Нового времени была предпосылкой развития гендерных исследований.

Ключевые слова: гендер; пол; патриархатность; андроцентризм; мизогинии; бинарная оппозиция статей; эссенциализм; Новое время.

The article deals with the philosophical and ideological conceptions of Modern times which enriched science with empirical arguments «for» and «against» of patriarchal attitudes to the place of women in society and culture. Philosophers attempted to rethink the causes and consequences of gender differentiation of society and culture, to substantiate the female subjectivity, to prove the natural equality of men and women. Thinkers of Modern Times (T.Hobbes, J.Locke, J.-J.Russo, I.Kant, G.Hegel) founded philosophical reflexion of the sexual differentiation of society and culture, made an attempt to substantiate the female subjectivity, a combination of ontological principles of feminine/masculine. The factors contributed to the appearance of discussions into the social, cultural, legal and economic relations spheres. The author proved that the revision of patriarchal mindset in the philosophy of Modern times appeared to be the prerequisite for the development of gender studies.

Keywords: gender; sex; patriarchy; androcentrism; misogynia; binary opposition of sexes; essentialism; Modern Times.

Вiта Безлюдна

Пiдготовка вчителя iноземних мов у 80-тi роки ХХ столiття

У статтi висвітлюється процес пiдготовки вчителя iноземних мов у вищих педагогiчних навчальних закладах України у радянський перiод. Автором на основi аналізу нормативних документiв та спецiальної наукової лiтератури розглянуто урядовi заходи щодо здiйснення пiдготовки майбутнiх учителiв iноземних мов, проаналiзовано навчальнi плани за якими готували вчителя iноземних мов у 80-тi рр. ХХ ст. З'ясовано, що у радянськi часи цей процес характеризувався оновленням типових навчальних планiв i програм навчальних дисциплiн на основi принципу науковостi, розширенням змiсту лiнгвiстичних методичних дисциплiн, збалансованiстю структури навчальних планiв та увагою до методики як науки iз практичним її застосуванням у навчальному процесi, збiльшенням кiлькостi годин на психолого-педагогiчнi дисциплiни i на педагогiчну практику.

Ключові слова: пiдготовка вчителя, iноземнi мови, школа, спецiальностi, навчальнi плани, дисциплiни.

В статье освещается процесс подготовки учителя иностранных языков в высших педагогических учебных заведениях Украины в советский период. Автором на основе анализа нормативных документов и специальной научной литературы рассмотрены правительственные постановления и указы советского периода, проанализированы учебные планы, по которым готовили учителя иностранных языков в 80-е гг. ХХ века. Установлено, что в советские времена этот процесс характеризовался попытками правительства повысить и улучшить теоретическую, практическую и профессиональную подготовку будущих учителей иностранных языков на основе обновления типовых учебных планов и программ, расширения содержания лингвистических методических дисциплин, повышения внимания к методике как науки с практическим ее применением в учебном процессе, увеличением количества часов на психолого-педагогические дисциплины и педагогическую практику.

Ключевые слова: подготовка учителя, иностранные языки, школа, специальности, учебные планы, дисциплины.

The article highlights the process of foreign languages teacher training in higher pedagogical educational institutions of Ukraine during the Soviet period. The author, based on the analysis of normative documents and special scientific literature, examined government decrees of the Soviet period, analyzed the curricula on the basis of which foreign languages teachers were trained in the 1980s. of XX century. It was established that in the Soviet times this process was characterized by the attempts of the government to improve theoretical, practical and professional training of foreign languages teacher training on the basis of updating standard curricula and programs, expanding the content of linguistic methodical disciplines, increasing attention to the methodology as a science with practical application in educational process, an increasing number of hours for psychological and pedagogical disciplines and pedagogical

practice. It was found out that adopted reforms of that period, though did not manage to make major changes in the content of foreign languages teacher training, but contributed to the emergence of many progressive ideas in education, the foundation for continued reform and modernization of the educational system in the next stage of its development.

Keywords: teacher training, foreign languages, school, specialties, curricula, disciplines.

Ірина Таможська

Приват-доценти в університетах України (друга половина XIX – початок XX століття)

У статті здійснено ретроспективний аналіз діяльності приват-доцентів у дореволюційних університетах України. З'ясовано основні причини труднощів на шляху становлення та розвитку інституту приват-доцентури та ставлення університетських колективів до їх подолання. Встановлено, що основним джерелом заповнення вакансій став інститут приват-доцентури.

Ключові слова: інститут приват-доцентури, науково-педагогічні кадри, дисертація.

В статье осуществлен ретроспективный анализ деятельности приват-доцентов в дореволюционных университетах Украины. Выявлены основные причины трудностей на пути становления и развития института приват-доцентуры и отношения университетских коллективов к их преодолению. Установлено, что основным источником заполнения вакансий стал институт приват-доцентуры.

Ключевые слова: институт приват-доцентуры, научно-педагогические кадры, диссертация.

Achievements and best traditions of pre-revolutionary universities of Ukraine are closely associated with modernity. In particular the useful experience of the activity of scientific and pedagogical staff has been accumulated since the first years of establishment and development of national universities, because the active search of efficient and expedient forms of its organization was occurred in the 19th century. To the subject of our study of particular scientific interest are the works of such scholars as M. Bunge, P. Heorhievskiy, V. Ikonnikov, A. Kolosovskiy, A. Romanovych-Slavatynskiy. The retrospective analysis of privat-associate professors' activity in universities of Ukraine in the second half of the 19th – the beginning of the 20th century is carried out in the article. . It is determined the main reasons of the difficulties on the way to rising and developing of the Institute of privat-associate professorship and the attitude of University collectives to overcome them. It is established that at the end of the nineteenth century there was no doubt that privat-associate professorship but not the system of «professors' fellowships», is the main source of filling vacancies.

Keywords: Institute of privat-associate professorship, scientific and pedagogical staff, dissertation.

Галина Бондаренко

Організаційні засади діяльності реальних училищ (1872–1917 рр.)

У статті на основі архівних, маловідомих та опублікованих джерел розкрито організаційні засади діяльності реальних училищ (1872–1917 рр.). Висвітлено умови відкриття реальних училищ та дано характеристику функціонування їх умов. Схарактеризовано питання шкільного життя, які розглядалися на педагогічних радах. Представлено становий склад учнів та їх розподіл по віросповіданню. Встановлено, що особливість діяльності реальних училищ полягала в спробі віднайти нові форми навчання, пристосовані до практичних потреб і до набуття технічних знань.

Ключові слова: реальні училища, реальні класи, реальна освіта, історія розвитку, навчальні заклади, статут, Міністерство народної освіти, технічні знання.

В статье на основе архивных, малоизвестных и опубликованных источников раскрыты организационные основы деятельности реальных училищ (1872-1917 гг.). Освещены условия открытия реальных училищ и дана характеристика функционирования их условий. Охарактеризованы вопросы школьной жизни, которые рассматривались на педагогических советах. Представлено сословный состав учащихся и их распределение по вероисповеданию. Установлено, что особенность деятельности реальных училищ заключалась в попытке найти новые формы обучения, приспособленные к практическим потребностям и к приобретению технических знаний.

Ключевые слова: реальные училища, реальные классы, реальное образование, история развития, учебные заведения, устав, Министерство народного образования, технические знания

The article based on the archival and little-known published sources revealed organizational foundations of real schools (1872-1917.). The conditions of opening real schools were let. The conditions of their operation were characterized. The issues of school life, which were considered at pedagogical councils, were described. The social class composition of students and their distribution by religion were presented. It is established that the feature of the work of real schools was to attempt to find new forms of learning tailored to the practical needs and to acquire technical knowledge.

Keywords: real school, real classes, real education, history (історія розвитку), educational institutions, the Charter, the Ministry of national education, technical knowledge.

Олексій Караманов

Музейна педагогіка і організація експозиційного простору: сучасні підходи та інструменти навчання

У статті розкрито різні підходи до міждисциплінарного розуміння «мови експозиції» з позиції організації педагогічної взаємодії у просторі музею. Проаналізовано найважливіші характеристики музейних предметів відповідно до естетичної, дидактичної, театральної та асоціативної «мови експозиції». Визначено особливості їх застосування у процесі реалізації головних ідей експозиції та створення ефективного середовища музейної комунікації з відвідувачами.

Ключові слова: музей, «мова експозиції», музейний предмет, міждисциплінарність, музейна комунікація, простір музею, інструменти навчання.

В статье раскрыты различные подходы к междисциплинарному пониманию «языка экспозиции» с позиции организации педагогического взаимодействия в пространстве музея. Проанализированы важнейшие характеристики музейных предметов в соответствии с эстетическим, дидактическим, театральным и ассоциативным «языком экспозиции». Определены особенности их применения в процессе реализации главных идей экспозиции и создание эффективной среды музейной коммуникации с посетителями.

Ключевые слова: музей, «язык экспозиции», музейный предмет, междисциплинарность, музейная коммуникация, пространство музея, инструменты обучения.

The author reveals the various interdisciplinary approaches to understanding the «language of museum space» in the context of educational interaction in the space of the museum. It analyzes the most important characteristics of exhibits according to aesthetic, didactic, theatrical and associative «language of museum space». It defines the features of their application in the implementation of the main ideas of the exhibition and create effective communication environment museum with visitors.

Keywords: museum, «anguage of museum space», museum objects, interdisciplinary, museum communication, space of the museum, the tools of learning.

Інна Кравчук

Жіноча освіта у Великій Британії наприкінці XIX – на початку XX століття

В статті розглянуто тенденції розвитку жіночої початкової та середньої освіти у Великій Британії наприкінці XIX-на початку XX століття. Висвітлено основні труднощі, які поставали перед дівчатами на шляху до здобуття повноцінної освіти. Проаналізовано причини надмірної уваги освітніх чиновників та директорів шкіл до вивчення предметів, пов'язаних з веденням домашнього господарства у школах для дівчат з робітничого класу. Розглянуто основні принципи навчання у паблік-скулз для дівчат наприкінці XIX-на початку XX століття.

Ключові слова: жіноча освіта, шкільна рада, ведення домашнього господарства, шкільний сертифікат, паблік-скулз.

В статье рассмотрены тенденции развития женского начального и среднего образования в Великобритании в конце XIX-начале XX века. Освещены основные трудности, с которыми сталкивались девушки на пути к получению полноценного образования. Проанализированы причины чрезмерного внимания образовательных чиновников и директоров школ к изучению предметов, связанных с ведением домашнего хозяйства в школах для девушек из рабочего класса. Рассмотрены основные принципы обучения в паблик-скулз для девушек в конце XIX-начале XX века.

Ключевые слова: женское образование, школьный совет, ведение домашнего хозяйства, школьный сертификат, паблик-скулз.

The article deals with the history of women's primary and secondary education in Great Britain in the late XIX-early XX century. The main difficulties faced by girls on the way to obtaining a proper education are highlighted. The reasons for the excessive attention of educational officials and school headmistresses to the study of domestic subjects in schools for working-class girls are analysed. Basic principles of education in girls' public schools in the late XIX-early XX century are examined in the article.

Keywords: women's education, school board, housekeeping, school certificate, public schools.